

משנה י'

משנה זו מפרטת הבדלים בחיובי הנזיקין בין נזק שגרם שור לבין נזק שגרם אדם.

בבא קמא פרק ג' ■ י'

ביאור

1 יש החיב על מעשה שורו, ואם הוא עצמו עשה כן - פטור.
יש הפטור על מעשה שורו, ואם הוא עצמו עשה כן - חיב.

שורו פטור והוא חיב:
אדם החובל באדם מתחיב בהמשה סוגי תשלומים, אף אחד מהם

1 יש חיב על מעשה שורו ופטור על מעשה עצמו, פטור על מעשה שורו וחיב על מעשה עצמו. **2** שורו שביש, פטור. והוא שביש, חיב. **3** שורו שסמא את עין עבדו, והפיל את

הוא תשלום בשת - פצוי על הבושה שנגרמה לנחבל.^א
2 שורו שביש אדם - פטור. אדם שביש אדם - חיב, לפי שלא חיבה התורה תשלום בשת אלא לאדם המביש אדם בכונה.^ב

"שן ועין" - אדון שהכה את עבדו הפנעני והפיל את שנו או סמא את עינו, העבד יוצא לחרות.
3 כמו כן, שור שסמא את עין עבד אדונו או הפיל את

מקורות והערות

א. בושת מתחייב גם מי שבייש את חברו בלא להזיק לו. **ב.** הוא הדין שהוא פטור מיתר חמשת התשלומים מלבד נזק. אדם אינו מתחייב בבושת אלא אם כן עשה זאת בכוונה. בכך שהמשנה נקטה ששור פטור מבושת לעומת אדם, היא מלמדת שחיוב

בושת מוטל על אדם באותה דוגמה שהשור פטור - מה שור שאינו מתכוון אלא להזיק [שהרי אין בו דעת להתכוון לבייש]. אף באדם מדובר שאפילו אינו מתכוון אלא להזיק - חייב בבושת אף על פי שלא נתכוון לבייש (תוספות יום טוב, ד"ה פטור, על פי נימוקי יוסף).

ג' בתשרי שבת קודש פר' האזינו שבת שובה (בבא בתרא קב)

היום נלמד:
משנה בבא קמא פרק ג' משנה י'
גמרא מכילתא בשלח עמלק פרשה ב'
תובנה מרגשת מה פתאום אתה רוקד
לך ולמשפחה
מסכת בבא בתרא דף ק"ב
זוהר במדבר קכ:
הלכה הלכות הישיבה בסוכה הלכה ג'ד'

בבא קמא פרק ג' ■ י'

ביאור

שְׁנוּ - פְּטוּר, בְּלוּמֵר: אֵין הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵרוֹת. אִם הָאָדוֹן סָמָא אֶת עֵין עֶבְדוֹ אוֹ הִפִּיל אֶת שְׁנוּ - חֵיב, בְּלוּמֵר: הָעֶבֶד יוֹצֵא לְחֵרוֹת.

שורו חיב והוא פטור:

לְהַבְנִית הַמְּשָׁךְ הַמְּשָׁנָה יֵשׁ לְהַקְדִּים שְׁתֵּי יָדֵיעוֹת:

- הַחֹבֵל (הוֹצִיא דָם) בְּאֲבִיו אוֹ בְּאִמּוֹ - מִתְחִיב מִיתַת בֵּית דִּין.

- הַכֹּלֵל "קָם לָהּ בְּדַרְבָּה מִנָּה" -

הַעֲמִיד אוֹתוֹ עַל הַחֲמוּר שְׂבָהָם -

קוֹבֵעַ בִּי הָעוֹשָׂה מַעֲשֵׂה

שְׁמִתְחִיבִים עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין

וְכִמוֹ כֵּן מִתְחִיבִים עָלָיו תְּשֻׁלוּם

מִמּוֹן - אֵין בֵּית דִּין מְחִיבִים אוֹתוֹ

אֶלָּא בְּעִנְשׁ הַחֲמוּר.

⁴ שורו שחבל באביו או באמו -

חיב בתשלום נזיקין. אם הוא חבל

באביו או באמו - פטור. כמו כן,

שורו שהדליק גדיש בשבת - חיב בתשלומי נזיקין. אם הוא עשה כן

בשבת - פטור, כי על שני מעשים אלה מתחייבים מיתת בית דין, והאדם

פטור מתשלומים מדין "קם לה בדרבה מנה".⁷

שְׁנוּ, פְּטוּר. וְהוּא שְׁסָמָא

אֶת עֵין עֶבְדוֹ, וְהִפִּיל

אֶת שְׁנוּ, חֵיב. ⁴ שוּרוֹ

שְׁחָבַל בְּאֲבִיו וּבְאִמּוֹ,

חֵיב. וְהוּא שְׁחָבַל

בְּאֲבִיו וּבְאִמּוֹ, פְּטוּר.

שׁוּרוֹ שֶׁהִדְלִיק אֶת

הַגְּדִישׁ בַּשַּׁבָּת, חֵיב.

וְהוּא שֶׁהִדְלִיק אֶת

הַגְּדִישׁ בַּשַּׁבָּת, פְּטוּר,

מִפְּנֵי שֶׁהוּא מִתְחִיב

בְּנַפְשׁוֹ:

מקורות והערות

בשוגג - פטור מתשלומים, שלפיכך נקטה המשנה שורו שהצית את הגדיש בשבת, מה השור בשוגג שהרי אינו יודע ששבת, אף אדם בשוגג, ובכל זאת פטרנו המשנה מתשלומים (ראה תוספות יום טוב, שם).

ג. חצי נזק, שכן פעולה זו משונה ואינה טבע רגיל אצל בעלי חיים והיא בכלל "קרן" (ראה עוד תוספות יום טוב, ד"ה שורו שהדליק). ד. מתוך דברי המשנה עולה כי אפילו הצית האדם את הגדיש בשבת

לְעֵבֶר מִשְׁמָחָה מְגִבֶּלֶת לְשִׂמְחָה בְּלִתי מְגִבֶּלֶת

ביאור

לאחר שגדחו תפלותיו של משה ובקשותיו להכנס לארץ ישראל, בקש משה שלפחות יזכה לראות בעיניו את הארץ. לכך הסכים לו ה', והורה לו לעלות להר נבו, שממנו יוכל לראות את ארץ ישראל.

אי אפשר שלא להשתתף בצערו של משה רבנו, גדול המנהיגים של עם ישראל, שלאחר שהוביל אותם 40 שנה במדבר בחרוף נפש, בנסיגות ומשברים - נגזר עליו לעזוב את העולם על סף הכניסה לארץ ישראל, מבלי שיזכה לדרך בה בכף רגלו. במקום זאת, הורה לו ה' לעלות אל הר נבו ולהשקיף ממנו אל הארץ, כמו שנאמר

בפרשתנו: "עלה אל הר העברים הזה הר נבו אשר בארץ מואב אשר על פני ירחו, וראה את ארץ כנען אשר אני נתן לבני ישראל לאחזה"^א.

אולם נשאלת השאלה, מה הטעם בראיה זו של הארץ? האם מדובר במעין "פרס ניהומים"? הרי לכאורה, מראה הארץ הטובה רק יגדיל את צערו של משה על כך שאינו יכול להכנס אליה! כך כתב האברבנאל, שהשנה זאת לאדם שמתאנה למאכל מסים, ואומרים לו שאסור לו לאכל אותו, אלא רק לראות ולהריח אותו. הרי הדבר רק יגביר את מצוקתו ולא ינחם אותו.

תשובות שונות נתנו לשאלה זו, ואחת מהן כותב הרמב"ן, בפרושו לסוף ספר דברים. לדבריו, משה רבנו אהב את ישראל כמו אב האוהב את

מכילתא בשלח עמלק פרשה ב'

רבי חנניה בן אדי
אומר: משה היה בוכה
על עצמו ואומר: "פי
אתם עברים את
הירדן" - אתם עוברים,
ואני איני עובר... אמר
לפניו: רבוננו של עולם,
אם פן הוא, אראנה
במראית העין! ובדבר
זה נאמר לו "עלה ראש
הפסגה".

ביאור

בניו; ולכן שמח לראות את הארץ הטובה שהם עומדים להפגס אליה, שהרי אדם שמח בטובתם של ילדיו גם אם הוא עצמו לא זכה להנות מאותה הטובה.

חו לשון הרמב"ן: "וטעם המרצה הזאת אשר הראהו, בעבור שהיתה הארץ מלאה כל טוב, צבי לכל הארצות, ומאשר היה גלוי לפניו רב האהבה שהיה משה רבנו אוהב את ישראל, שמחו ברבות הטובה בראות עיניו".

הדברים הללו מעניקים לנו מפתח גדול שיאפשר לנו להגדיל ולהעצים את כמות השמחה בחיינו. כל עוד האדם תופס את עצמו כיצור פרטי, נפרד ונבדל מכל השאר, הרי ששמחתו תהיה מגבלת לאותן הנאות שהוא מסגל להשיג ולחיות בעצמו, ואלו הנאות ושמחתם של אנשים אחרים לא תענין אותו כלל - אלא רק תעורר בו קנאה ותסכול. ומכיון שכמות ההנאות שאפשר להשיג באופן אישי היא תמיד מגבלת ומצמצמת בהשוואה למה שנמצא אצל כל שאר האנושות, הרי שאותו אדם יעביר את כל חייו במרמור וזעף על כל הדברים שהוא מפסיד בכיכול.

לעמת זאת, מי שרואה את עצמו כחלק מהכלל, מהעם כולו - לא יקנא בהצלחתם של אחרים אלא להפך, ישמח בשבילם, כמו אב ששמח בהצלחת בניו או אח שמתרגש מההשגים של אחיו. כל לידה של תינוק יהודי, כל בית שנבנה, כל עסק שנפתח או מצליח - הם סבות לשמחה בשבילנו, ולהשתתף בשמחתו של הזולת כאלו הוא חלק מאתנו. באופן הזה, יעברו עלינו החיים בשמחה והודאה בלתי מגבלת על כל הטובות שקורות בעולם. לא שוה?

גמרא
בבבבב

מה פתאום אתה רוקד

תובנה מרגשת

טסון יומי שיאיר לכס את היום

רכישת קרקע שיש בה סלעים ובורות

יואב, עוזרו של משולם, התבקש להכין נוסח של חוזה בעבור רכישת שלושים וחמישה דונם קרקע.

משולם עבר על החוזה ואמר ליואב: "הוסף בחוזה שאנחנו קונים את הקרקע לצרכים חקלאיים, בכוננתנו לעבוד את האדמה". לשם מה נחוץ למוכר לדעת למה אנחנו צריכים את הקרקע? תמה יואב בקול. משולם רק אמר: "חפה ותראה".

לאחר ביצוע העסקה נסעו משולם ויואב עם המוכר אל השטח והתחילו למדוד שלושים וחמישה דונם. כשמשולם בחר את פני הקרקע, הוא תבע מן המוכר: "עליך להוסיף לי עוד שטח". תמה המוכר: "מדוע?".

משולם הוציא את החוזה ואמר: "כתוב כאן שאנחנו קונים את השטח לצורכי חקלאות. לחקלאות לא מתאים שטח בעל סלעים גבוהים ובורות עמוקים. מאחר שבשטח שנתת לי יש סלעים ובורות עמוקים, עליך לתת לי קרקע ישרה במקומם".

בלים שיכילו את האורות

במדבר קכ:

תרגום

בא ראה סוד
הדבר, אף על גב
שתפלה תלוייה
במלל ודבור הפה -
הכל תלוי בעקר
המעשה בתחלה,
אחר כך בדבור
ובמלל הפה.

תא חזי רזא דמלה, אף על גב
דצלותא תלויא במלולא ודבורא
דפומא - כלא תלויא בעקרא
דעובדא בקדמיתא, ולבתר
דבורא ובמלולא דפומא.

זוהר
ג' בתשרי

דברי הזוהר הללו נאמרים על עבודת התפלה, אוילם הם משמשים ככלל לעבודת האדם את בוראו. וכך כותב הזוהר שם בדרחכה (מתרגום): "איזה מעשה? אלא, אותו מעשה שעושה האדם בתחלה כמו תפלה זו. ולא יתפלל אדם תפלה, עד שיראה מעשה בתחלה כמו התפלה, ואם פוגם את המעשה, הדבור לא מוצא מקום ששורה בו, וזו לא תפלה, ונפגם האיש ההוא למעלה ולמטה, ולא עוד, אלא שצריך להראות מעשה ולמלל דבור עליו, וזהו תפלה שלמה. אוי לאיש שפוגם בתפלתו, עבודת רבונו, עליו כתוב (שעיה א) 'כי תבאו לראות פני וגו' גם כי תרבו תפלה אינני שמע'. שהרי במעשה ודבור הדבר תלוי". דברי הזוהר הללו אף נפסקו למעשה בדברי האר"י הקדוש שכתב (שער הכונות, דרושי תפלת השחר דף יא יב) שישנם ארבעה מעשים שיש להקדימם לסדר התפלה והם: א) יפנה (ויטל ידיו), ב) יתעטף בציצית, ג) יניח תפלין של יד, ד) יניח תפלין של ראש. ורק מתוך ואחרי מעשים אלו נתן לגשת לארבעת חלקי התפלה בדבור, שהם: א) קרבנות עד ברוך שאמר ב) ברוך שאמר עד ישתבח ג) יוצר אור וקריאת שמע ד) עמידה. ומהם סודם של דברים? שהדבורים שורים על מעשים, אורות בתוך בלים, ולכן המעשים הם בחינה של בלים לדבור שהוא רוחני יותר שהוא בחינה של אור, ולכן צריך האדם לדעת לתקן את עצמו בעולם המעשה ומתוך כך יזכה גם להשראה של האור בכלים מתקנים.

ג. מצות ספה בזמן גשמים

אף על פי שבני ישראל יצאו ממצרים בחדש ניסן, מכל מקום לא צוּתה התורה לעשות את הספה בניסן, לפי שימי ניסן הם ימי הקיץ ודרך כל אדם לעשות ספה לצל, ועשית הספה לא היתה נפרת שהיא בצווי הבורא. על כן צונו הקב"ה לעשות את הספה בחדש תשרי, שהוא זמן גשמים⁸, ודרך כל אדם בזמן זה שיוצא מספתו ויושב בביתו, וכשבזמן זה אנו יוצאים מהבית ויושבים בספה, מראים אנו בזה שעשית הספה היא לשם מצות ה' יתברך⁹.

ד. הפונה בישיבה בספה

בשעה שאדם יושב בספה, מלבד מה שצריך לכוון שיושב בספה כדי לקיים את מצות הבורא, יכון גם שהישיבה בספה היא זכר ליציאת מצרים, וגם זכר לענני הכבוד שהקיפם הקב"ה כשהלכו במדבר כדי להגן עליהם מהשרב והשמש, וצונו לעשות כן, כדי שנוזכר את נוראותיו ונפלאותיו¹⁰.

אף על פי שבשאר מצוות אין צריך לכוון את טעמי המצוה, מכל מקום, במצות ספה כדי לקיים את המצוה בתקונה יכון את טעמי המצוה, משום שטעם המצוה נכתב בתורה בפרוש, שנאמר¹¹: 'בסכת תשבו שבעת ימים כל האזרח בישראל ישבו בספת: למען ידעו דרתיכם פי בספות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם מארץ מצרים אני ה' אלקיכם'¹².

מקורות והערות

כן עשה לנו הקב"ה במצוה זו דוגמתה לדורות, שאף על פי שאנו חוטאים כל השנה, מכל מקום ביוה"כ מכפר עוונותינו כשאנו שבים בתשובה, וסימן לדבר שתיכף אחר יוה"כ צווה עלינו לעשות סוכה שנשב בצלו של הקב"ה'.

10. שם במ"ב ס"ק א' ובכף החיים אות ג'.

11. ויקרא פרק כ"ג פסוק מ"ב מ"ג.

12. שם בב"ח. וכן מצינו לענין מצות ציצית שנאמר בה 'למען תזכרו' וכו' וכן לענין תפילין שנאמר בהם 'למען תהיה תורת ה' בפיך כי ביד חזקה הוציאת ה' מצרים'. ולכן גם במצוות אלו כתבו

8. ולאו דווקא שירדו אז גשמים, אלא שהוא זמן גשמים והקור מתחיל - יעב"ץ במור וקציעה שם.

9. סי' תרכ"ה בטור ובמ"ב ס"ק א' ובכף החיים אות א'. ועיין בערוך השלחן שם סעי' ה' שהביא טעם נוסף וזה לשונו 'ועוד י"ל טעם נכון על מה שהמצוה בתשרי ולא בניסן, לפי שרצה הוא יתברך להראות שאף על פי שחוטאים אנחנו, מכל מקום לא סרה השגחתו מעלינו ובצלו אנחנו יושבים ובמחסה כנפיו נתלונן. וכמו שאחר מתן תורה עשו את העגל ועם כל זה נתרצה להם הקב"ה בלוחות אחרונות והיה זה ביוה"כ, ולאחר יוה"כ צוונו לעשות המשכן

ושכינתו תשכון בינינו כדכתיב ושכנתי וכו', כמו

הלכות הישיבה בסוכה ■ הלכה ד'

בְּדִיעֵבֶד, אָף אִם לֹא כֵּן אֶת טַעְמָהּ שֶׁל מִצְוַת סֻכָּה, אֲלֵא שֶׁכֵּן שִׁיּוֹשֵׁב
בְּסֻכָּה בְּדִי לְצֵאת יְדֵי חוּבַת מִצְוַת סֻכָּה, יֵצֵא יְדֵי חוּבָתוֹ.¹³

מקורות והערות

יצא ידי חובתו, ואינו צריך לחזור ולקיים את המצוה.

ועיין עוד בבכורי יעקב ס' תרכ"ה ס"ק ג' שהביא את דברי הפרי מגדים [הובאו דבריו במ"ב שם ס"ק א'], שצריך לכוון גם שהקב"ה הקיף את בני ישראל בענני כבוד, אמנם, זהו רק לכתחילה, אולם בדיעבד יצא גם אם רק כיוון לצאת ידי חובת המצוה, וכתב הבכורי יעקב וזה לשונו: 'אבל בסוכה שצויו הכתוב הוא שיכוון כן מלמען ידעו דורותיכם', כמו שכתב הב"ח, יש לומר **דאפילו בדיעבד לא יצא**, וכדאמרינן בפסחים 'כל שלא אמר ג' דברים אלו בפסח, לא יצא ידי חובתו', ולכן אם אכל בלילה ראשונה בסוכה בלא כוונה זו, יש להחמיר לאכול שוב כזית כוונה, **ועל כל פנים יזהר כל אדם ללמד ולספר לבניו ולבני ביתו בלילה ראשונה כוונת מצות סוכה**, כמו שצריך ללמד **הם טעם המצות בליל פסח!**

הפוסקים שיש לכוון כן - שם בב"ח. ועיין עוד בפרי מגדים ס' ח' במשבצות זהב ס"ק ז' שכתב שלפי זה, גם **בפדיון הבן יש לכוון כן**, שהרי נזכר במצות פדיון הבן טעם יציאת מצרים.

13. שם במ"ב ובכף החיים. ועיין עוד בשו"ע ס' ס' סעי' ד' ובמ"ב ס"ק ח' שמצוות צריכות כוונה, והיינו שצריך לכוון בשעת עשיית המצוה, שעושה את פעולתו כדי לקיים מצוה, ואם לא כיוון, צריך לחזור ולקיים את המצוה בכוונה [ובמ"ב שם ס"ק י' ובכף החיים אות י' הביאו מחלוקת הפוסקים האם היינו דווקא במצוות דאורייתא, או גם במצוות דרבנן].

והביא עוד במ"ב שם את דברי החיי אדם, שמה שנתבאר, שאם לא כיוון לצאת ידי חובת המצוה, צריך לחזור ולקיים את המצוה בכוונה, היינו במצוות שיש לתלות שעשאן שלא לשם מצוה, אבל כל שמוכח מתוך הענין שעושה את פעולתו כדי לקיים את המצוה, אף אם לא כיוון כן בפירוש,